

UDK 376.744(436.6=863)»1920/1975«

Dr. Tone Zorn

Manjšinska šolska problematika na Avstrijskem Koroškem

Solstvo na Koroškem je najbolj občutljivo področje narodnostne biti, dejstvo, ki se tu kaže vse od uvedbe splošne šolske obveznosti leta 1869 dalje. Od tega časa pa do anšlusa, vključitve Avstrije v nacistično Nemčijo, je na območju južne Koroške obstajalo tako imenovano utrakvistično osnovno šolstvo.

V šolah te vrste, namenjenih učencem obeh deželnih jezikov, slovenskega in nemškega, je bil v prvih razredih pouk v nemškem in slovenskem jeziku. V tretjem in četrtem razredu so morali učenci posečati pouk slovenskega jezika vsega tri ure tedensko in ob pogoju, da so to njihovi starši posebej zahtevali. Vendar se je v resnici praksa pouka slovenščine na posameznih šolah bolj ali manj oddaljevala od nakazane osnovne oblike šole, saj je pouk v mnogočem zavisel od volje in kvalifikacije posameznega učitelja.¹ Poleg tega koroške oblasti po plebiscitu niso dale privoljenja, da bi nadaljevali s poukom obe slovenski privatni šoli v Št. Jakobu v Rožu in Št. Rupertu pri Velikovcu. Šoli sta bili znova odprti šele, ko je na opozorilo slovenske manjšine 22. januarja 1922 Društvo narodov interveniralo pri avstrijski vladi, ki je nato končno zagotovila ponovno odprtje obeh slovenskih šolskih zavodov.

Dejstvo je tudi, da je po plebiscitu zapustila Koroško večina slovenskih učiteljev tako, da so na avstrijskem Koroškem ostali vsega štirje učitelji Slovenci. Od njih je bil v začetku sprejet v učiteljsko službo le eden, drugi je ostal izven nje, ostalo dvojico pa so leta 1925 namestili na severnem, nemškem delu dežele.² Za usmerjenost dela koroškega učiteljstva med obema svetovnjima vojnama pa je značilno, da je bila že leta 1924 ustanovljena na Koroškem nacistična učiteljska organizacija, prva ne le v Avstriji, ampak tudi na ozemlju prihodnjega tretjega rajha sploh.³ Značilno je še, da je po drugi svetovni vojni, julija 1945, koroški deželni glavar izjavil, da bi morali zapreti vse koroške šole, v kolikor bi izvedli denacionalizacijo učiteljstva.

Med prvimi nacističnimi ukrepi po anšlusu je bila odstranitev vsakršnega pouka slovenskega jezika.⁴ Temu se je v letih druge svetovne vojne pridružilo še ravnanje⁵ s katerim naj bi fizično uničili koroške Slovence, (nasilna izselitev koroških Slovencev v notranjost nemškega rajha leta 1942).⁶ Na šolskem in vzgojnem

¹ Lojze Ude, *Zgodovina slovenskega pouka na koroških osnovnih šolah od leta 1969 do danes*. Osnovna šola na Slovenskem 1869—1969, Ljubljana 1970, str. 117 sl.

² Tone Zorn, *Koroški Slovenci v letih 1920—1930*. Koroški plebiscit, Ljubljana 1970, str. 525—526.

³ *Verbrechen fordern Sühne*, Celovec—Klagenfurt 1947, 10; *Kärntner Grenzruf* 13. junij 1939, št. 150 piše da je bila organizacija ustanovljena leta 1926; Tone Zorn, *Koroški učiteljsko glasilo in slovenska manjšina*. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1973, št. 1, 26—27.

⁴ Gl. op. 1.

⁵ Gl. op. 3.

⁶ Tone Zorn, *Poizkusi izselitve koroških Slovencev med drugo svetovno vojno*, Kronika 1966, št. 2, 3, 73—82, 133—140.

področju je bilo v tem času vidno prizadevanje po intenzivni germanizaciji mlade slovenske generacije. V ta namen so nacistične oblasti ustanovljale nemške otroške vrtce; tisk je ob ustanavljanju teh vrtcev celo pisal o njihovi germanizacijski naravi.⁷ Posledice nezadostnega uveljavljanja manjšinskih pravic v območju šolstva v prvi avstrijski republiki ter germanizacijskih prizadevanj koroškega nacizma na šolskem in vzgojnem področju in sploh totalni germanizaciji z geslom Kärntner sprich deusch za časa druge svetovne vojne so se med drugim pokazala v ponemčenju celih generacij slovenskih otrok.

Po osvoboditvi Avstrije je začasna koroška deželna vlada 3. septembra 1945 sprejela uredbo o obveznem dvojezičnem osnovnem šolstvu na delu Koroške na katerem živi slovensko in jezikovno mešano prebivalstvo. Član te vlade je bil takrat tudi predstavnik slovenske manjšine, ki je bil tudi med pobudniki nove šolske ureditve.⁸

Po uvedbi omenjenega obveznega dvojezičnega šolstva so koroške deželne šolske oblasti poudarjale, da je bila ta šola uvedena kot prispevek k popravni krivici, storjenih manjšini za nacizma. Predstavnik deželne vlade je leta 1945 tudi poudaril, da je dvojezično šolsko ureditev pozdravilo celotno prizadeto prebivalstvo. Uredba je bila zasnovana na načelih, da je treba vsem otrokom slovenskega in dvojezičnega področja zagotoviti osnovni pouk v materinščini. Za prve tri razrede osnovne šole je predpisovala enakopravno upoštevanje obeh jezikov, nemškega in slovenskega. Od četrtega razreda dalje pa nemški jezik s slovenščino kot obveznim predmetom štiri ure, v višjih razredih pa po tri ure tedensko. Za glavne šole (vanje se učenci lahko vpisujejo po štirih razredih osnovne šole) je bila slovenščina predpisana kot obvezni učni jezik štiri ure tedensko.⁹

Druga bistvena novost obveznega dvojezičnega šolstva je bila njegova ureditev na teritorialnem principu. Zajemalo je strnjeno območje 62 južnokoroških občin, kriterij za določitev tega prostora pa so bili jezikovni podatki štetja leta 1910, kar pomeni, da so se deželne oblasti zavedale diskriminacijskih postopkov do koroških Slovencev pri obeh jezikovnih popisih v prvi avstrijski republiki (l. 1923 in 1934) ter neuporabnost njunih jezikovnih rezultatov za spoznavanje jezikovne strukture južnokoroškega prebivalstva. Vendar so šolske oblasti že v začetku pričele odstopati od načela zagotovitve dvojezičnega pouka vsem otrokom z območja dvojezičnega šolstva. Radi nemškonacionalnega odpora pa tudi pomanjkanja ustreznega učiteljstva dvojezični pouk ni bil že od začetka uveljavljen na vrsti južnokoroških šol, same oblasti pa se niso tudi v prihodnje potrudile, da bi odpravile to pomanjkljivost. Še več, v prihodnjih letih so na posameznih šolah celo odpravili ali skušali odpraviti dvojezični pouk, oziroma pouk slovenskega jezika. Vse pri starem je ostalo na področju otroških vrtcev, tako, da imamo še danes na avstrijskem Koroškem vsega dva slovenska otroška vrtca in še ta sta v privatnih rokah (v Št. Rupertu pri Velikovcu in v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu).

⁷ Tone Zorn, Med plebiscitom in napadom na Jugoslavijo. Vestnik koroških partizanov, Ljubljana 1972, št. 2, 35—36.

⁸ Za manjšinsko zakonodajo v Avstriji gl. Janko Pleterški, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni. Raprave in gradivo Inštituta za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1960, št. 2, 7—99; Tone Zorn — Janko Pleterški, Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem, prav tam, 1974, št. 6, 84—105.

⁹ Gl. op. 8.

V nasprotju s trditvijo avstrijske note Jugoslaviji z dne 2. decembra 1974,¹⁰ da uredba o obveznem dvojezičnem šolstvu nasprotuje avstrijskemu pravnemu redu, so avstrijski predstavniki do podpisa pogodbe o neodvisni in demokratični Avstriji (15. maj 1955) predstavljali obvezno dvojezično šolo kot vzgledno šolsko ureditev. Poudarjali so zakonsko veljavo uredbe o obvezni dvojezični šoli ter njeno vlogo za ustvarjanje pozitivnega odnosa med obema narodnostima na Koroškem. Na uredbu se je sklicevalo tudi avstrijsko poročilo, izdelano za podkomisijo OZN za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin z dne 3. februarja 1955 ter navedbo, da očitavala obvezno dvojezično šolsko ureditev. Poročilo naslovljeno z »Mindeheitenschutz und Erziehungswesen in Österreich« je kazalo na koroško dvojezično šolstvo kot na sistem, ki jamči šolanje otrok v njihovi materinščini.¹¹ In še pozneje, leta 1958, je posebna komisija dunajskega parlamenta ugotavljala pozitivnost obstoječe dvojezične šolske ureditve na Koroškem. Po besedah poročevalca komisije, naj bi bila dvojezična šola najbolj primerna šolska ureditev za območje južne Koroške. Opozoril je še, da je komisija s pedagoškega stališča ugotovila, da učenci dvojezičnih šol ne zaostajajo za učenci enojezičnih. »Komisija je nadalje ugotovila — nadaljuje poročilo — da je dvojezična šola tj. srečanje otrok v eni šoli za sožitje obeh narodnosti potrebna. Če bi slovenske otroke izločili, bi skupnost razpadla... Ločitve šole tj. šole za nemško govoreče otroke in posebne šole za slovensko mladino, bodo vedno pomenile nevarnost, da bodo postale mesto nacionalnega fantaziranja.«¹²

Po odločitvi o mejnem vprašanju, zlasti pa po podpisu državne pogodbe, je bilo v Avstriji vedno pogosteje opaziti izjave o prisilnem značaju uredbe o obveznem dvojezičnem šolstvu, kot dela zasedbenega, okupacijskega (!) prava, radi česar jo je treba odpraviti. Proti takim glasovom je predstavnik avstrijske vlade še 8. marca 1951 opozoril parlament na ustavni značaj uredbe in poudaril, da ima uredba z dne 3. oktobra 1945 moč zakona. Hkrati je z glasovi slovenskih nasprotnikov proti obvezni dvojezični šoli bilo po letu 1949 opaziti tudi protimanjšinske izjave vrste politikov, med njimi celo namestnika koroškega deželnega glavarja, ki je leta 1955 izjavil, da je slovenščina »jezik smrtnih sovražnikov svobodne, nedeljene Koroške«.¹³

Po podpisu avstrijske državne pogodbe se pričinja v koroški in avstrijski javnosti agitacija za likvidacijo obstoječe šolske ureditve. V nasprotju s točko 5 člena 7 te pogodbe začenjajo koroški nemški nacionalisti ustanavljati ali pa obnavljati vrsto nacionalističnih organizacij, ki se leta 1957 združijo v organizacijo s tradicionalnim značajem in imenom, imenovano Kärntner Heimatdienst. Za dejavnost te organizacije je značilno, da je vse sile usmerila na odpravo povojnega izboljšanja šolskega položaja slovenske manjšine, in to kljub temu, da dejanska enakopravnost slovenskega življa z nemškim dotlej še ni bila dosežena. Z neprestano nacionalistično propagando in z organiziranjem protizakonitih šolskih stavk pa tudi z drugimi metodami, je organizacija ob vsestranski podpori avstrijske ljudske (ÖVP) in svobodnjaške stranke (FPÖ) izsilila, da je koroški deželni šolski

¹⁰ Verbalna nota republike Avstrije Jugoslaviji z dne 2. 12. 1974, Zl. 510.02.00/300-6/74.

¹¹ E. CN. 4/sub. 2/L. 92/add. 32, str. 14. Cit. po Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni. Razprave in gradivo INV, 1960, št. 2, 28.

¹² Tone Zorn, Koroški Slovenci v drugi avstrijski republiki. Koroška in koroški Slovenci, Maribor 1971, 213—214.

¹³ Op. 1, 222. Po Allgemeine Bauern-Zeitung 7. februarja 1955, št. 5.

svet 22. septembra 1958 izdal administrativni odlok, s katerim je bilo odpravljeno zakonsko določilo o obveznem dvojezičnem pouku. Pri tem oblasti niso upoštevale niti opozoril manjšine niti protesta Jugoslavije, ki je opozorila Avstrijo na poslabšanje položaja slovenske manjšine in na očitno kršenje zadevnih določil avstrijske državne pogodbe.¹⁴

Dejstvo, da je do odloka prišlo pod pritiskom nemških nacionalističnih elementov in njihovih organizacij, kaže že samo besedilo odloka koroškega deželnega šolskega sveta, ki trdi, da je bil pouk na šolah ogrožen zaradi nemira, ki je baje nastal med starši dvojezičnega ozemlja. V resnici pa je šlo za kapitulacijo odgovornih oblasti pred pritiskom koroškega nemškega nacionalizma. S tem aktom je bila odvzeta prizadetemu prebivalstvu veljavna zakonska pravica do obveznega dvojezičnega pouka, dejstvo, ki ne pomeni le kršenja načela varnosti vseh državljanov pred zakonom, dalje varstvo manjšine pred diskriminacijo, ampak tudi kršenje človeških pravic, ki so zapisane v členu 7 splošne deklaracije o človeških pravicah. Na tak način so koroške šolske oblasti 22. septembra 1958 z administrativnim odlokom razveljavile ustavnopravno veljavno uredbo o obveznih dvojezičnih šolah v njenih bistvenih določbah, saj so z njo odpravljale načelo obveznega pouka v obeh deželnih jezikih s tem, da so dajale staršem pravico, da otroke odjavijo od dvojezičnega pouka. Istočasno so odpravili obvezni pouk slovenščine na višjih stopnjah osnovne šole ter ga degradirali na položaj fakultativnega predmeta. Po dosegu odloka koroškega deželnega šolskega sveta so začele nemške nacionalistične organizacije silovito kampanjo za odjavljanje otrok od dvojezičnega pouka.¹⁵ V tej kampanji so jih podprli ponekod tudi državni uslužbenci (orožniki, uradniki, učitelji) med njimi tudi deželni poslanec ljudske stranke dr. Wolfgang Mayrhofer, eden vidnih pobudnikov odjav od obveznega dvojezičnega pouka, ki je po dosegu tega cilja svoje otroke znova prijavil k dvojezičnemu pouku. Torej dokaz več o koristnosti dvojezične šole za učence tudi nemškega materinskega jezika pa tudi o pedagoških vrednotah obvezne dvojezične šole. Vsekakor pa je vsestranski politični, gospodarski in ustrahovalni pritisk dosegel, da so starši odjavili v zelo velikem številu od dvojezičnega pouka tudi šolarje slovenskega materinskega jezika (več kot polovico, skoro 57 % vseh slovenskih otrok).¹⁶ Ob sprejetju odloka z dne 22. septembra 1958 so koroške šolske oblasti tudi tiho obšle lastno označitev nasprotnikov dvojezičnega pouka, dano ob prvih pojavih protislovenskega nastopanja v deželi. V poročilu prosvetnemu ministrstvu je deželni šolski svet namreč poročal, da je le »majhen del« koroškega prebivalstva nasproten obstoječi šolski ureditvi, v glavnem pa da ga sestavljajo mekdanji nacisti.¹⁷ Vsekakor značilno opozorilo, ki kaže na obnovitelje koroškega nemškega nacionalizma po drugi svetovni vojni. Oblasti so dalje prešle lastno opozorilo iz decembra 1953 o pomenu in značaju obstoječe dvojezične učitve. To opozorilo podčrtuje obveznost učenja obeh deželnih jezikov za vse učence območja obveznega dvojezičnega osnovnega

¹⁴ Gl. med dokumentacijo ponatisnjen Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage (Klagenfurt 1959); jugoslovanska nota Avstriji, Slovenski poročevalec, Ljubljana, 5. oktober 1958, št. 235; D. R. Jugoslavija i Koruški Slovenci u Austriji. Jugoslovanski pregled, Beograd, 1959, št. 6, 257—259.

¹⁵ Več o tem: Janko Pleterski, Materinščina otrok na koroških osnovnih šolah. Zbornik Koroške, Ljubljana 1959, 113—120.

¹⁶ Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage (Klagenfurt 1959).

¹⁷ Ista spomenica, dok. št. 6.

šolstva ne glede na narodnost h kateri se njihovi starši prištevajo. Opozorilo tudi zavrača princip ločenega šolstva za učence različnih narodnosti, o uspehih dvojezičnega šolstva pa je deželna vlada takrat sporočila, da so ti razveseljivi povsod tam, kjer je učitelj na mestu in kjer starši ne nasprotujejo dvojezičnemu pouku.¹⁸

Odlok iz leta 1958 pomeni prelomnico v postopku Avstrije s slovensko manjšino in bistveno poslabšanje njenega položaja. Potem ko je bila z obvezno dvojezično šolo po uredbi iz leta 1945 trinajst let prebivalstvu na slovenskem in mešanem ozemlju zagotovljena vzgoja v maternem jeziku vsaj v obliki, ki smo jo označili, je od leta 1958 dalje ta vzgoja zagotovljena le nemško govorečemu otroku, medtem ko je velika večina slovenskih otrok tega ni več deležna. Gre za diskriminacijo, ki je manjšini odvzela pravico in varnost, ki jo je dotlej uživala.

Marca 1959 v dunajskem parlamentu sprejeti zakon o koroškem manjšinskem šolstvu ni le potrdil protizakonitega odloka koroškega deželnega šolskega sveta, ampak celo ustvaril položaj, ki pomeni še novo poslabšanje tudi v primerjavi s koroškim odlokom. Medtem ko je odlok z dne 22. septembra 1958 uvajal pravico odjavljanja od dvojezičnega pouka, je novi uvedel za dvojezično območje kot pravilo čisto nemško šolo, dodatni slovenski pouk pa omejil na tiste učence, katerih starši to izrecno zahtevajo. Kdor ne izrazi nobene želje, se po tem zakonu avtomatično prišteje k učencem, ki obiskujejo izključno nemški pouk. Razen tega pomeni ta določba bistveno poslabšanje celo v primerjavi s položajem, ki je bil slovenskemu jeziku zagotovljen v nekdanji utrakvistični šoli, kjer je bila slovenščina v prvih dveh letih obvezen predmet. Diskriminacijski značaj zakona kaže že temeljna formulacija zakona, ki pravi, da je »samo po volji zakonitega predstavnika mogoče od učenca zahtevati, da uporablja slovenski jezik kot učni jezik ali da se ga uči kot učni predmet«. Določilo kaže, da zakonodajalcu ni šlo za uvajanje pravic manjšine do pouka materinščine, ampak narobe, namreč predvsem zagotovitev prevlade nemške večine.¹⁹ O takem značaju zakona priča tudi dejstvo, da zakon izraža načelen dvom v obstoj slovenske skupnosti v delu Koroške, saj predvideva tako imenovano »ugotavljanje manjšine« in s tem veže teritorialni obseg veljavnosti svojih določil na rezultate uradne ugotovitve manjšine in samo začasno dopušča uporabo slovenskega jezika na šolah, ki so v začetku šolskega leta 1958/59 bile še dvojezične. Ta določba odpira možnost za najradikalnejšo redukcijo področja, kjer naj bi uveljavljali manjšinske pravice. V zakonu se jezik manjšine tudi ne upošteva kot trajen socialen faktor na njegovem domačem prostoru, ampak kot slučajna in izjemna zahteva državljanov, kateri je trenutno treba ustreči, ki pa lahko tudi izgine, dejstvo, ki je v očitnem nasprotju s šolsko uredbo koroške deželne vlade iz leta 1945 in z orisano dvojezično šolsko ureditvijo. V zakonu tudi ni ničesar, kar bi onemogočalo nemški pritisk na slovenske starše, da ne bi prijavljali svojih otrok k dvojezičnemu pouku, niti določila, ki bi varovalo slovenske otroke pred diskriminacijo. In dalje: že z odlokom koroškega deželnega šolskega sveta je izgubilo možnost obiskovati pouk slovenske materinščine 56,7 % vseh slovenskih šoloobveznih otrok. Zakon o koroških manjšinskih šolah pa je ta položaj še poslabšal tako, da — kolikor je znano — obiskuje dvojezični pouk komaj četrtnina otrok slovenskih staršev. Po podatkih za šolsko leto 1973/74 je

¹⁸ Der Entwurf zum neuen Kärntner Schulgesetz. Kärntner Landes-Zeitung, Klagenfurt, 18. decembra 1953, št. 49.

¹⁹ Povzeto po: Janko Pleterški, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni. Razprave in gradivo INV, 1960, št. 2, 48.

bilo med 9.427 učenci na zoženem območju nekdanjega obveznega dvojezičnega šolstva prijavljeno k dvojezičnemu pouku vsega 1372 učencev. Cenitev, da obiskuje dvojezični pouk komaj četrtnina otrok slovenskih staršev, pa utegne biti še nižja, saj je k temu pouku prijavljeno iz prizadetega območja Koroške vsega 14,5 % vseh šoloobveznih otrok.²⁰

V nasprotju z uredbo iz leta 1945, ki določa, da mora biti verouk v materinščini učenca, pomeni zakon iz leta 1959 nadaljnje in to dvojno poslabšanje. V nasprotju s stanjem do sprejetja zakona, ko je veljalo določilo, da se verouk poučuje v materinščini učenca, za kar je veljalo dejansko stanje in ni bila potrebna odjava oz. prijava s strani staršev. Odslej pa morajo učenci, ki niso prijavljeni k dvojezičnemu pouku, imeti verouk le v nemškem jeziku, ne glede na to, da je njihov jezik slovenski. Nasprotno pa velja dvojezični verouk za k dvojezičnemu pouku prijavljene učence, kar pomeni, da velja obveznost pouka v drugem deželnem jeziku le za te učence. Zelji manjšine, da bi imeli prijavljenci k dvojezičnemu pouku verouk izključno v slovenskem jeziku, oblast niso osvojile, kljub temu, da je ustrezno prošnjo podpisalo nad 4.500 koroških Slovencev.²¹ Kljub izrazito restriktivnemu značaju šolskega zakona iz leta 1959 za slovensko manjšino, saj zakon daje vseskozi prednost večini in s tem nima značaj manjšinsko-varstvenega dokumenta, skuša koroški nemški nacionalizem še dodatno zožiti njegovo veljavnost. V okviru praktičnega izvajanja zakona je vidna težnja, da bi omejili z zakonom predpisano usposobljenost za dvojezični pouk za ravnateljce na vrsti južnokoroških šol. Očitna je tudi težnja, da bi z reorganizacijo mreže osnovnega šolstva odpravili več dvojezičnih osnovnih šol, s tem ko bi šolanje preusmerili v večje centre. Tako bi moral velik del učencev, prijavljenih k dvojezičnemu pouku, imeti dodatne težave (podaljšano bivanje, pouk izven domačega kraja) pri izobraževanju v slovenski materinščini.²² Tako pomeni obstoječi izobraževalni sistem sam zase oviro za prijavo otrok k dvojezičnemu pouku, saj so vse predšolske ustanove, z izjemo dveh privatnih slovenskih vrtcev, izključno nemške, dejstvo, ki znova dokazuje privilegiranost koroškega nemštva ter na težnje po restriktivnem odnosu do manjšine.

Po sprejetju koroškega manjšinskega šolskega zakona leta 1959 je vendarle vzbujalo določeno upanje dejstvo, da država ni skušala uveljaviti določila o posebnem ugotavljanju slovenske manjšine ter ohranjela dotedanji krog števila dvojezičnih šol (oziroma šol z možnostjo dvojezičnega pouka). Poleg tega je prosvetno ministrstvo menilo, naj koroški Slovenci ne odklonijo zakona takoj v začetku, ampak naj počakajo na rezultate nove ureditve dvojezičnega šolstva. Ti pa so kmalu potrdili predvidevanja manjšine o diskriminacijskem ozadju novega šolskega zakona. Znano je, da je manjšina z vrsto vlog nakazovala potrebo po spremembi obstoječega zakona ter pri tem zagovarjali načelo skupne vzgoje šoloobveznih otrok po posameznih šolskih okoliših. Manjšina je tudi zahtevala uvedbo obvezne dvojezične šole na podlagi teritorialnega principa, vendar pa so ti predlogi ostali brez odmeva.²³

²⁰ Verordnungsblatt des Landesschulrates für Kärnten, Klagenfurt, 6. junij 1974, Stück 4.

²¹ Primerjaj tudi: Für den Religionsunterricht in der Muttersprache, Klagenfurt 1966.

²² Dr. Pavel Apovnik, Ukrepi regionalnega prostorskega urejanja na Koroškem in njihov vpliv na slovensko narodno skupnost. Koroški koledar, Celovec, (za leto) 1975, 65—71.

²³ Prim. Dr. Augustin Malle, Pregled o razvoju in problematiki slovenskega osnovnega oziroma dvojezičnega obveznega šolstva na Koroškem. Koroški koledar (za leto) 1976, Celovec.

Iz ostalih obveznosti iz drugega odstavka člena 7 državne pogodbe je treba omeniti, da je bila leta 1957 kot edini šolski zavod srednje stopnje, namenjen manjšini, ustanovljena Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu. Poleg tega se slovensčina po izboru ali kot prost predmet poučuje v naslednjih srednjih koroških šolah: na glasbeno-podagoški realni gimnaziji v Celovcu, na prvi zvezni gimnaziji v Celovcu, na ekspozituri tega šolskega zavoda na Plešivcu, na trgovski akademiji in šoli v Celovcu, na vzgojiteljski šoli za vrtnarice v Celovcu, na velikovski zvezni gimnaziji ter na trgovski šoli v Velikovcu.

Gimnazija za Slovence v Celovcu je od ustanovitve l. 1957 do srede preteklega leta (l. 1975) delala v neprimernih delovnih pogojih: bila je namreč gost v tujem šolskem zavodu z izključno popoldanskim poukom. O odnosu koroškega nemškega nacionalizma priča dejstvo, da je iz koroških nemških nacionalističnih krogov, pa tudi od posameznih politikov, izšlo geslo, da gre pri gimnaziji za »velikodušno« darilo večine manjšini, ki presega avstrijske obveznosti na področju državne pogodbe. Od začetka dalje je bilo tudi več fizičnih napadov na dijake slovenske gimnazije. V novejšem obdobju pa koroški nemški nacionalisti in njihove organizacije vodijo izrazito agitacijo z vzbujanjem javnega mnenja proti gimnaziji. Tako se vedno znova trdi, da avstrijska vlada in javnost nimata možnosti nadzora nad tem šolskim zavodom. Tako je prvak koroške ÖVP Bacher v začetku leta 1975 očital, da pristojno šolsko nadzorstvo ne opravlja nadzora nad gimnazijo za Slovence tako, kot bi moralo,²⁴ še pred tem pa so na zborovanju osrednje koroške protimanjšinske organizacije, Kärntner Heimatdiensta, 13. oktobra 1974 poudarili trditev, da je bila gimnazija za Slovence »velik strup« za Koroško. Podobno kot ob drugih priložnostih, so bili tudi prireditelji tega zborovanja oproščeni vsake krivde zbujanja narodne nestrpnosti proti manjšini.²⁵

Dejstvo je tudi, da oblasti ob napadih na zvezno gimnazijo za Slovence in na njene dijake niso vse do danes ukrepale. Tako je tudi trditev avstrijske note z dne 2. decembra 1974, da so Slovenci z gimnazijo v privilegiranem položaju v nesorazmerju z dejanskim stanjem. Izjava slovenske manjšine v tej zvezi pravi, da so koroški Slovenci »globoko zaprepaščeni, da tudi zvezna vlada poskuša z nekorrektnim prikazom stanja na področju splošno-vzgojnega in poklicno-vzgojnega šolstva tolmačiti ustanovitev in obstoj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu kot velikodušno favoriziranje slovenske narodne skupnosti preko tozadevnih določil člena 7«, in kot taka je izjava lahko le za podporo nemškim nacionalističnim pristašem proti slovenski gimnaziji, v kolikor je sploh kapitulacija pred temi silami.

Tako se v koroškem primeru ustrezno določilo državne pogodbe o manjšinskem srednjem šolstvu za koroške Slovence zaenkrat omejuje le na en srednješolski zavod (gimnazijo). Očitno je, da more tako veljavno stanje pomeniti glede na zdajšnji položaj slovenske manjšine, predvsem pa glede na dosedanje urejanje manjšinskega šolstva, namenjenega slovenski manjšini, dejansko veljati le kot izhodišče za ugodnejše in celotnostno reševanje in ureditev tega šolstva.²⁶

²⁴ Naš tednik, Celovec, 3. januar 1975, št. 5.

²⁵ Kleine Zeitung, Klagenfurt, 15. november 1975, št. 265.

²⁶ Delo, Ljubljana, 4. januar 1975.

Povzetek

Manjšinska šolska problematika na avstrijskem Koroškem

Solstvo je na avstrijskem Koroškem najbolj občutljivo področje manjšinskega varstva. Še za časa Avstroogrške monarhije je tu obstajala za Slovence takoimenovana utrakvistična šola, katere dejanski namen je bil privajati slovenskega učenca na nemški jezik in na nemško narodno zavest. Tak sistem splošne osnovne šole je obdržala tudi prva avstrijska republika ter se je ohranjal vse do Anschlusa, do vključitve Avstrije v nacistično Nemčijo. Kljub pomembnemu značaju so nacisti utrakvistično šolo ukiniteli in sedaj je na avstrijskem Koroškem vse do zmage nad nacizmom izključno nemška osnovna šola. V okviru poprave krivic, ki jih je do tega časa doživela slovenska manjšina, je bila jeseni leta 1945 uzakonjena posebna dvojezična osnovna šola. Obvezani so jo bili obiskovati učenci tako slovenskega kot nemškega jezika. Dostopna dokumentacija opozarja, da je šola opravičila zaupanje ter pospeševala sožitje obeh narodnosti na Koroškem; to so do leta 1955 poudarjali tudi kvalificirani predstavniki avstrijske javnosti. Prav to pa je bilo vzrok, da se je na strani nemških koroških nacionalistov že leta 1946 pričel pojavljati odpor proti obstoječi dvojezični šolski ureditvi. Še posebej pa se razvname kampanija za likvidacijo obstoječe dvojezične šole v koroški in avstrijski javnosti po podpisu pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije 15. maja 1955. V nasprotju s točko 5 člena 7 te pogodbe se prične v tem času obnavljati ali pa ustanavljati vrsta nemško nacionalističnih organizacij, katerih cilj je bil odprava povojnega izboljšanja položaja slovenske manjšine. Leta 1958 končno uspe tem organizacijam z nedemokratičnimi sredstvi in podporo nekaterih političnih strank izsiliti odlok predsednika koroškega deželnega sveta, s katerim je bila 22. septembra 1958 dejansko odpravljena obvezna dvojezična šolska ureditev. Ta nezakoniti akt je prihodnje leto potrdil tudi dunajski parlament.

Članek nadalje opozarja na napade omenjenih organizacij na Zvezno gimnazijo za Slovencev v Celovcu, na edini srednješolski zavod, ki je bil do do sedaj ustanovljen na podlagi izrecnega določila člena 7 pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije. Poleg tega še polemizira z nekaterimi avstrijskimi trditvami, podanih v noti, izročeni Jugoslaviji 2. decembra 1974 leta.

Summary

Minority school problems in Austrian Carinthia

Education in Austrian Carinthia is one of the most delicate areas of minority protection. As far back as the Austria-Hungarian monarchy there existed for the Slovenes the so-called utraquist school that was in fact devised to get the Slovene pupil used to the German language and to instil into his mind the German national consciousness. This system of universal primary education was retained by the first Austrian Republic and remained in existence until the *Anschluss*, the incorporation of Austria into the Nazi Germany. For all its germanising influence the utraquist schools were closed down by the Nazis, and so up to the liberation only German primary schools existed in Austrian Carinthia. Among the measures aiming at redressing the wrongs suffered by the Slovene minority, a special bilingual primary school was enacted in the autumn 1945. It was compulsory for both Slovene-speaking and German-speaking pupils. According to available documentation this school proved its worth and strengthened the harmony between the two ethnic groups in Carinthia. That is what the responsible representatives of the Austrian public were also saying until 1955. This was the reason for the resistance by the German nationalists in Carinthia, which first appeared as early as 1946, against the existing bilingual school system. However, with the signing of the State Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria on May 15, 1955, a vicious campaign was started in Carinthia and Austria with a view to closing down the existing bilingual schools. Contrary to Paragraph 5, Article 7, of this Treaty, at that time several German nationalist organisations were being revived or newly established with the aim to undo any postwar improvements in the position of the Slovene minority. At last,

in 1958, these organisations succeeded, by using undemocratic means and with the support of some political parties, in forcing the chairman of the Carinthian provincial school board to issue a decree on September 22, 1958, whereby a compulsory bilingual school system was practically abolished. In the subsequent year, this illegal act was ratified by the Vienna parliament.

The article further deals with the attacks of the above mentioned organisations against the federal »gymnasium« for Slovenes students at Klagenfurt, the only secondary school established so far under the express provision of article 7 of the Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria. The author also argues against some Austrian claims made in the Austrian diplomatic note delivered to Yugoslavia on December 2, 1974.